

Mihovil Dabo

**SVE ZA BOGA, VJERU I PUK. BISKUP JURAJ
DOBRILA U SVOM VREMENU**

Državni arhiv u Pazinu – Sveučilište Jurja Dobrile u Puli,
2015., 288 str.

Državni arhiv u Pazinu i Sveučilište Jurja Dobrile u Puli objavili su 2015. djelo *Sve za Boga, vjeru i puk. Biskup Juraj Dobrila u svom vremenu* autora Mihovila Dabe. Radi se o doktorskoj disertaciji spomenutoga tridesetsedmogodišnjeg povjesničara i predavača na Odsjeku za povijest Odjela za humanističke znanosti Sveučilišta u Puli. Knjiga je izdana u nizu Posebna izdanja, br. 36 pazinskoga arhiva.

U promociji Dobrile mnogo je toga do sada učinjeno, ali kvalitetnih je znanstvenih publikacija manjkalo. Državni je arhiv u Pazinu, nakon publiciranja Dobriline doktorske radnje 2012. (*De confessione sacramentali*), opet dao velik doprinos vrednovanju ove ključne figure istarske povijesti 19. stoljeća.

Važnost Jurja Dobrile i njegov utjecaj na povijest Istre druge polovice 19. stoljeća poznata je i neupućenima u historiju, stoga ne treba dodatno argumentirati interes koji vlada oko ovoga biskupa, najprije Porečke i Pulske, potom Tršćanske i Koparske biskupije. Naime, Juraj Dobrila bio je najprije biskup u Poreču (1858. – 1875.), potom u Trstu (1875. – 1882.).

Rečeno je dovoljno da opravda prostor koji u *Riječkom teološkom časopisu* posvećujemo Mihovilu Dabi i knjizi o Jurju Dobrili. Činjenica da je autor radio na proučavanju vrela iz ostavštine Maksa Peloze koja se čuvaju u knjižnici Teologije u Rijeci dodatan je argument u korist zanimanja kojim pristupamo ovome vrijednom djelu.

Mihovil Dabo knjigu je podijelio na: Predgovor, Uvod i četiri dijela – Preporodni ideali i gruba stvarnost, Osnovne smjernice Dobriline razgranate djelatnosti, Dobrilina djelatnost sedamdesetih godina i Prema zaključku – Zaključak. U Prilozima knjizi donosi

prijepise više pisama Jurja Dobrila svjetovnim i crkvenim vlastima. Tu je i popis izvora i literature, kazalo, sažetak i životopis autora.

Kao što i priliči doktorskoj radnji, autor na početak stavlja temeljit *status quaestionis*. U njemu daje presjek dosadašnjeg mjesta Dobrile u historiografiji, ne zadržavajući se u hrvatskim jezičnim okvirima već koristi i talijansku literaturu, što i priliči kada je riječ o biskupu iz vremena višenacionalne Habsburške Monarhije, koji je sjedio na biskupskim katedrama u Poreču i Trstu.

Doktorsku je radnju Dabo pisao proučavajući razne izvore, neobjavljene i objavljene. Riječ je o ostavštini Vjekoslava Spinčića u Hrvatskom državnom arhivu, ostavštini biskupa Strossmayera i Franje Račkoga u Arhivu HAZU-a u Zagrebu, fondu Zemaljskoga sabora Markgrofovije Istre u Državnom arhivu u Rijeci, arhivu Porečke i Pulske biskupije, Državnom arhivu u Trstu s fondom Namjesništva Austrijskog primorja i Biskupijskom arhivu u Trstu. Autor ne koristi izvore iz Vatikanskog tajnog arhiva i iz bečkih arhiva, ali već korištenje vrela Makse Peloze, iz prije spomenute ostavštine knjižnice Teologije u Rijeci, donekle tome doskače. Naime, Pelozu se intenzivno pripremao za publiciranje monografije o Dobrili na temelju materijala iz arhivskih vrela Vatikana i Beča, čije je mnogobrojne kopije izvornika pokojni crkveni arhivist i povjesničar tijekom života prikupio.

U prvom dijelu knjige (s poglavljima: Od Velega Ježenja do biskupske časti, Vizitacija 1858. i prijedlog o ukinuću biskupije te Zastupnik naroda Istre) Dabo donosi prikaz Dobrilina obrazovanja i rada kao mladog svećenika u Trstu, potom biskupsko imenovanje i sam episkopat kao biskupa Poreča i Pule (1858. – 1875.) te političko djelovanje kao zastupnika u Istarskom saboru u Poreču i Carevinskom vijeću u Beču. Borba za jezičnu, tj. nacionalnu ravnopravnost na lokalnoj razini, a za šire crkvene interese, posebice u srazu s liberalizmom na višoj poziciji u Beču, odlike su djelovanja u tim tijelima vlasti. Autor nas ne obavještava samo o skrbi prema ruralnom dijelu Biskupije, koju mahom čine Hrvati i koja je već javnosti poznata, već i o Dobrilinu urbanom pastoralu prije biskupsko-

ga imenovanja, kada je kao svećenik pastoralno djelovao u središtu Trsta kao župnik, propovjednik, rektor sjemeništa.

Dabo je temeljito i mnoštvom citata Dobriline korespondencije ocrtao vjerojatno središnji problem crkvenoga života i episkopata u Poreču i Trstu, a to je bio drastičan pad duhovnih zvanja. Taj je problem biskup shvaćao radikalno, pa mu je pokušao doskočiti ne manje radikalnim rješenjem. Naime, predložio je davanje uprave biskupu u Trstu i nad Porečkom i Pulskom biskupijom ili čak spajanje dviju biskupija, tj. ukidanje biskupije sa sjedištem u Poreču i Puli, kako bi se pribrajanjem financijskih prihoda porečkog ordinarijata crkvenom upravitelju u Trstu omogućilo obrazovanje nove generacije klera, čime bi se formiralo svećenstvo za potrebe cijele Istre. To je vrlo hrabar prijedlog koji ukazuje na veličinu Dobrilina crkvenog duha koji je bio spreman odreći se biskupske časti i ponovno zauzeti mjesto među klerom Tršćansko-koparske biskupije kada je osjetio da bi to bilo u korist poboljšanja vjerskoga života. Kontakte i planove u tome smjeru Dobrila poduzima i prema svjetovnim austrijskim vlastima i prema crkvenim vlastima u Vatikanu. Takve je napore poduzimao s porečke kao i s tršćanske katedre. Na taj je način pokazao svijest ne samo o presudnoj važnosti pitanja duhovnih zvanja za život Crkve nego i posvemašnju distanciranost od vlasti i časti biskupa, službe koju je – predlažući ukidanje vlastite biskupije – svjesno bio spreman žrtvovati u korist općecrkvenog dobra cijele Istre. Iznimna Dobrilina socijalna osjetljivost ogleda se u aktivnoj brizi na prikupljanju materijalne pomoći za istarske seljake (1850.), a njegovo svećeničko sebedarje i dušobrižnička revnost prigodom pomora stanovništva od kolere (1855.). Opisujući kontekst djelovanja Istarskog sabora i odnos političkih silnica u njemu, posebice dominaciju talijanskih liberalno-građanskih zastupnika, autor nas upoznaje s aktivnošću Dobrile u političkom životu. Pritom su u središtu pozornosti pitanja ravnopravne uporabe slovenskoga i hrvatskoga jezika u javnome životu.

Drugi dio knjige naslovljen je Osnovne smjernice Dobriline razgranate djelatnosti, a sastoji se od sljedećih poglavlja: Biskupske vizitacije, Pokušaji poboljšanja duhovničkoga položaja, Odnos

sa svećenicima, Odnos s narodom i Prodor liberalizma. Autor ističe korespondenciju s nekolikim istaknutim svećenicima (Grgur Žmak, Ivan Permè, Josip Velikanje), ali i vjersku pouku mladih kao središnje pitanje za pastoralno djelovanje klera u istarskim okolnostima druge polovice 19. stoljeća. Dabo ispravno uočava i ističe koje su, u Dobrilinim očima, odlike dobrog pastoralnog radnika. Prostor je posvećen i pitanjima poput naširoko poznatog molitvenika *Oče, budi volja tvoja!*, Dobrilina nastojanja oko pučkih knjižica i suradnje s Društvom sv. Jeronima. Dobriline zasluge na obrazovnom i prosvjetnom polju, u formaciji širokih slojeva mladoga stanovništva, obrađene su posebice u vidu biskupovih zaklada za učenike i u pitanju pazinske gimnazije.

Temeljna ideologija 19. stoljeća koja stubokom mijenja položaj Crkve u društvu, ali i odnos pojedinca prema vjeri, jest liberalizam. Autor mu na više mjesta posvećuje dužnu pozornost, a u nj smješta i pitanje Dobriline prisutnosti na Prvom vatikanskom saboru. Bez obzira na to što je netragom nestao vrijedan izvor iz Biskupijskog arhiva u Poreču, Dobrilin rukopis *Povjest o posljednjem obćem crkvenom saboru vatikanskom*, koji bi u tome važnom pitanju dao velik doprinos, autor navodi zanimljive biskupove riječi kritički usmjerene Rimskoj kuriji 1870. – 1871.: „Rimljani [...] ne vide izvana svojega starića, u kom bivaju. Njim je stalo do većega razprostranjenja i povećanja papinskih prava, ne do izcjeljenja mnogih ljutih rana, s kojih uzdišu narodi katolički. Vrieme se trati u malenkostih, a velika i odlučna pitanja ostavljaju se na strani.“ (str. 133).

Treći dio, Dobrilina djelatnost sedamdesetih godina, sastavljen je od poglavlja: Naša sloga, Izbori 1873., Na Tršćansko-koparskoj stolici i Dječačko sjemenište. Biskup je dobro znao da okolnosti 19. st. zahtijevaju tisak koji će za narod izvršiti kulturnu i formativnu ulogu, iz čega proizlazi njegov rad na kalendarima i novinama prilagođenim siromašnom seljačkom sloju Istre. Autor piše o pokretanju novina *Naša sloga* ekipi ljudi koja je oko toga projekta bila okupljena te o generacijskim razlikama koje su uzrokovale i nezadovoljstva. Autor ističe da su te novine, nakon relativno kratke pripreme i s uskim krugom suradnika, izlazeći najprije u Trstu (1883.), potom

u Puli (1899.), izrasle u „nosivi stup društvenoga, gospodarskoga, političkoga i nacionalnoga jačanja istarskih Hrvata“. Tu je i kandidatura za Carevinsko vijeće, izborni poraz i poteškoće vezane uz život i rad u Poreču, na što se nastavlja drugi dio Dobrilina života – preuzimanje Tršćansko-koparske biskupije 1875. godine. U političkoj aktivnosti, kako u Istarskom saboru tako i u Carevinskom vijeću u Beču, Dobrila nije stekao pozitivna iskustva pa se koncem šezdesetih godina 19. st. povlači iz aktivnoga političkoga života. Naime, okolnosti u Poreču bile su sve nepovoljnije po Dobrilu, pa je to bio argument više za premještaj na katedru tršćansko-koparskog biskupa. Autor donosi njegovu korespondenciju s bečkim kardinalom Rauscherom koja vrlo dobro opisuje tadašnju društvenu i crkvenu situaciju. Dobrilin episkopat u Trstu može se promatrati kao nastavak porečkoga razdoblja jer ga obilježava sličan program djelovanja: upoznavanje sa stanjem na terenu, osobito putem kanonskih vizitacija, uska veza sa svećenstvom u korist poboljšanja pastorala i kvalitetnijeg obrazovanja i preporodnog rada, neposredna komunikacija s narodom te suprotstavljanje liberalizmu. Glavna zadaća tijekom tršćanskoga episkopata bila je uspostava dječakoga sjemeništa u Pazinu, nakon što je bio primoran ugasiti tršćansko sjemenište za bogoslove četvrte godine teološkog studija. Za ideju o osnutku crkvene obrazovno-formativne ustanove u Pazinu nastojao je dobiti podršku crkvenih i svjetovnih vlasti, pri čemu se opet vraća na zamisao iz konca pedesetih godina i zastupajući ponovno ujedinjenje istarskih biskupija – Tršćanske i Koparske s Porečkom i Pulskom, sve u vidu jačanja financijskih mogućnosti za takav pothvat. Nailazi na otpor u talijanskom građanskom krugu, ali bez obzira na to što Dobrilina zamisao nije ostvarena tijekom njegovoga života, formativna ustanova kojoj je stremio osnovana je nakon njegove smrti. Pritom je zanimljiva epizoda u kojoj se i krčki biskup Ivan Vitezić, pogrešno informiran pri koncu svoga života, i u strahu da ne dođe do ujedinjenja Krčke biskupije s Porečkom i Pulskom biskupijom, usprotivio Dobrilinoj ideji sjemeništa u Pazinu. Autor u prvi plan stavlja Dobriline kanonske vizitacije po biskupijama kojima upravlja, ističući kako je, zalazeći u zabačene seoske sredine Istre, poticao aktivniji vjer-

ski život uz bok pismenosti i obrazovanju i time jačao povezanost s vjericima i klerom. Dobrila je kao katolički biskup snažno djelovao protiv liberalizma svoga vremena nastojeći ojačati utjecaj Crkve na društvo, ali je bio više okrenut ruralnoj negoli gradskoj sredini, potpomognut ne samo nacionalnim sastavom istarskog poluotoka već i tradicionalno većom privrženošću seoskog stanovništva Crkvi, za razliku od gradova u kojima su moderni vjetrovi snažnije puhali. U tom sklopu treba i tumačiti njegovo nerazumijevanje i neprihvatanje odabira koje gradsko stanovništvo čini na političkom području pronalazeći u tome i znak nemarnosti prema vjeri, što uho čitatelja 21. stoljeća, koji opravdano zahtijeva separaciju vremenitog i duhovnog, kao i autonomiju političkog područja, teško može shvatiti. Dok temeljna obilježja hrvatskog narodnog preporoda u Istri prepoznaje u politički jedinstvenom pokretu, slozi istarskih Hrvata i Slovenaca te povezanosti s Hrvatskom, biskupa Dobrilu Mihovil Dabo ističe kao ključnu figuru 19. stoljeću u Istri jer je oblikovao „potpornje“ budućem organiziranom političkom pokretu istarskih Hrvata.

Zadnji dio knjige nosi naslov Prema zaključku, a bavi se Dnevnikom iz 1879. i posljednjim godinama Dobrilina života. U njemu nam autor izlaže unutarnji svijet Dobrile, literaturu koju čita i njegove intimne dnevničke zapise. Autor pritom koristi vrelo tek nedavno (2011.) pronađeno u knjižnici Nadbiskupskoga bogoslovnog sjemeništa u Zagrebu unutar sveščića „Direktorij Tršćanske i Koparske biskupije za 1879.“ u kojemu su prazne stranice ispunjene bilješkama samoga Dobrile. Djelo na kraju donosi izabrane prijepise Dobrilinih pisama najistaknutijim osobama svjetovne ili crkvene vlasti.

Autor obilno donosi citate na izvornom jeziku (talijanskom, hrvatskom i njemačkom) korištenih vrela. Stručno i zrelo Dabo integrira literaturu s vrelima, ispravno tumačeći crkvene događaje mjesne Crkve u kontekstu svjetovne povijesti i događaja na razini univerzalne Katoličke Crkve. Dabo nije upao u opasnost faktografskog prenošenja datuma i imena vezanih za obrede (npr. biskupskoga ređenja ili sâm Dobrilin sprovod), u koju povjesničari pri analizi crkvenih dostojanstvenika lako i često upadaju otežavajući na taj način čitljivost teksta. Naprotiv, Dabo piše stilski mek i jezično

izvrstan tekst. Autor nije prenio službene i rodoljubne izričaje prigodom Dobriline smrti već je konstruktivno ukazao na sredstva koja je biskup ostavio u korist školovanja mladih ukazujući na potrebu budućih historiografskih radova u tome smjeru. Tekst je jezično i stilski dotjeran, jednostavan i ugodan.

Više je publikacija o Dobrili do sada izdano, ali može se zasigurno ustvrditi da je ovo do sada najkvalitetnija sinteza lika i djela ovoga biskupa. S obzirom na to da je popraćena podrobnom znanstvenom aparaturom, zasigurno će dati doprinos daljnjoj valorizaciji Dobrile. Znanstvena je javnost s ovim Dabinim radom napokon dobila relevantno znanstveno djelo koje, doduše, ostavlja još prostora za daljnja istraživanja, ali daje izvrstan doprinos proučavanju vrela i nudi meritoran instrument za izricanje sudova o dosad poznatom aspektu Dobrilina vjerskog, kulturnog i društvenog rada.

Marko Medved